

İstanbul 2. Müzik Eğitim Sempozyumu “Pentatonik Halk Ezgilerimizden Çoksesliliğe Giden Yol”

- Nazlatma ve Halk Türküleriyle Çoksesli Müzik Yaratma Teknikleri-
MAHİYE MORGÜL

İşlik Planı

Uygulama: 3 gün, günde 2 saat.

Tarih: 20-21-22 Eylül 2006

1.GÜN / İşlik Planı

1. “O piti piti” tekerlemesiyle ritmik kanon ve 2.ses yaratma

Isınma:

-Bel-baş –boyun düzeni, Aleksander tekniğiyle kasları toparlama.

-“O Piti Piti” tekerlemesiyle ikili iletişim ve vokal ısınma.

a- 2 vuruş sonra başlatılan vokal+ritmik kanon (küçük yaş grupları için 4 vuruş sonra)

b- El çırparak ritmik kanon ve kaydırmalı kanon

c- Kendi söylerken, el çırparak kendine ritmik dem ile eşlik; bir ölçüyü seç, kendi tekerlemene eşlik et.

d- Kaydırmalı ritmik kanon; ikili eşlerle denemeler. (4, 2 ve 1 vuruş sonra.)

e- El çırparak kendi kendine ritmik kanon eşliği: Aşağıdaki çizime bakarak çal-söyle.

-1.satırı söylerken 2.satırı çal.

-2.satırı söylerken 1.satırı çal.

ARA

2. “Fış Fış Kayıkçı”

Giriş: Nazlatma ile Tekerleme arasındaki fark. SOL-Mİ inici minör üçlüsü neden pentatonik dizide belirleyici ezgi aralığıdır. Üstü üste gelen 4'lülerde motifin taşınabilirliği; (LA-DO-RE-)+ (Mİ-SOL-LA). 4'lü akort sistemine denk çalgılar ;Bağlama, Gitar, kemençe, ud...

Isınma:

-Kayıkçı devinimleriyle doğaçlama devinim yaratma, seçilen devinimleri ikili eşlerle ve grupla oynama.

- Vokal su sesi eşliği (FİŞŞŞŞ FİŞŞŞŞ), kürek sesine devinim yaratma. Su sesini (demdir) başlama ve bitirme sesi olarak kullanma.

-Kendi grup dansını yaratma. İki grupla 2. vuruşta kanon ve bu sırada dansını yapma.

Vokal ısınma: Yazı tahtasında görülen dikey grafik üzerindeki LA PENTATONİK dizide Çıkcı-İnici sıra seslerle 3 sesli kanon; 2 vuruş sonra başlama kuralı var) Duyulan LA-RE-SOL akoru, DO-Mİ-LA . Bu kanonda dörtlü akor la minöre çözüldü. Bağlama gitar ud Pentatonik bir çalgılardır.

Kutay şunu tespit etmiştir; çocuklar için en sevilen ilk tonalite LA Pentatonik, 2.tonalite LA MİNÖR'dür.

a- Kürek çekme ve bebek sallama devinimleriyle 2 sesli kanon (müzik ve dans).

b-Piyanoda deneme: 1.sesi söyle 2. sesi çal. (tersini dene)

Kayıbçı Nazlatmasında Kanon - Kayıbçı Ritmik Eşlik - Piyanoyla kendi soluna eşlik

1.Söyle
2.Çal

Eşifş kayıkçı ka yibç müküre ği hophopederyine ği Akşamafincarböreği Çekbalyıçılüre ği

1.Çal
2.söyle

b-Ezgi çizgisine ayna tutarak 2. ses elde etme:

m mr ss m / mm mr ss m / ...

m- mf dd m / mm mf dd m / ...

c- Aynı ezgiyle 5 ses kalından kanon yaparak iki seslilik: Mi'den başlayan ezgi KALIN LA'dan başlatılmış olacaktır. (2 grupta deneme, Soprano-Bas 2'li eşlerle deneme)

Rahatlama ve değerlendirme: 1.işlik üzerine olumlu görüşlerin alınması ve çalışılan tekniklerin özeti.

2.GÜN / İşlik Planı

Isınma: Karın kaslarını toparlama, sayı çizerek eklemeleri açma.

-Dörtlü eşlerle bir nazlatmayı birbirine öğretme, öğretirken oynama; bedensel ve vokal ısınmayı içerir.

-Grupların kendi Nazlatma oyunlarını sunumu. (İkili iletişim oyunları)

Çimdik çimdik/ El çırpma/ Yüze dokunma/ vb. oynananlar şeklinde türlere ayırım.

-Oyunları bez bebekle oynama (Ana sınıflarında bulunur.)

1-"Kışum Kışum Kışmana" (Derlenmiş Nazlatmalar, 1.sh.Ör.1)

Rize nazlatması ile 3 seslilik (Yöresel sözler yabancı gelecektir bu nedenle Solfej yapılacak)

a- Bebeğinizi oynatır gibi hayali olarak ellerinden tutunuz, nazlatmayı söyleyiniz ve bu sırada dikkatinizi ellerinizin hareketine veriniz; 2 vuruş yapıyorsunuz ve 2. vuruşu daha kısa tutuyorsunuz. Bu; 7/16 lık demektir.

b- 3 grupta 3 sesli kanon deneyiniz.

c- 2 grupta demli yapınız; 2. grup dem 3 müzik cümlesini sürekli dem tutacak olsun, giriş ve bitiriş için bu ezgiyi kullanınız.

d- Kendi şarkına piyano / Bas metalofon eşliği yap:

Bitiş motifini PİYANODA dem tutunuz ve bu sırada ezgiyi söylemeyi deneyiniz.

Karar sesini Bas Metalofonda /Piyanoda (kalın LA) pedal ses olarak çalınız; bu sırada kendi şarkınızı söyleyiniz.

e- Aramızda bas olan bir kişi varsa, Kalın La sesinde "NA Nİ NA Nİ" pedal ses yapabilir; tutan sesle dem eşliği gerçekleşecektir.

2-"Kızım Kızım Kızmana" (Derlenmiş Nazlatmalar, 1.sh. Ör.2)

Erzurum nazlatmasıyla Rize nazlatmasını karşılaştırma: Aynı nazlatmanın ritmik varyasyonuyla karşı karşıyayız. Bu ritim farkı kollara /bedene yansımaktadır. 7/16 lıkta kollar yukarı aşağı hareket ederken, 6/8 likte kollar 2 küçük yaylanmayla sağa ve sola doğru gitmektedir. Başka dikkatinizi çeken bir şey var mı?

a- 2 sesli yapmak için önce kanon deneyiniz, sonra bitiş motifıyla demli iki seslilik deneyiniz; hangisi daha güzel oldu karar veriniz.

c- 6/8 "Topal Ferik" Erzurum nazlatmasında 2.cümleyi ezgili dem tutarak 2 sesli deneyiniz. (2.sh.Ör.4)

ARA

3- "Tapşini Tapşini Tababa" (Nazlatmalar 1.)

-2.müzik cümlesini dem tutarak 2 sesli deneyelim. İnci pentatonik sıra sesler sürekli duyulmaktadır.

- Kalın LA, karar sesini bas metalofonda çalarak söyleyelim; sadece "tap" hecelerinde çalma kuralı koyabiliriz. "LA-Mİ" tuşlarında ikilik notalarla dem çalma kuralı önerilebilir; deneyiniz.

4- "Ben varmam oraliya" pentatonik Teke türküsü: (Nazlatmalar 1)

a- "Dat diri dit diridi" bitiş cümlesini sazda dem tutarken nazlatmayı söylemeyi deneyiniz.

b- "Dat diri.." sözlerini 2.gruba vererek türküyü baştan bilenlerle 2 sesli deneyiniz.

c- "Dat diri .." ritmiyle davul/def/bendir ile çalarak söyleyiniz. Hangi hecelerde çaldığınızı belirleyiniz; bu ritim kalıbı Yöresel Teke Tavrıdır.

(Türkülere Çoksesli Orkestra düzenlemesi yapılırken ritim çalgılarıyla yöresel tavrın verilmesi önemlidir. Bkz.Hilâl Arslan'ın bildirisi.)

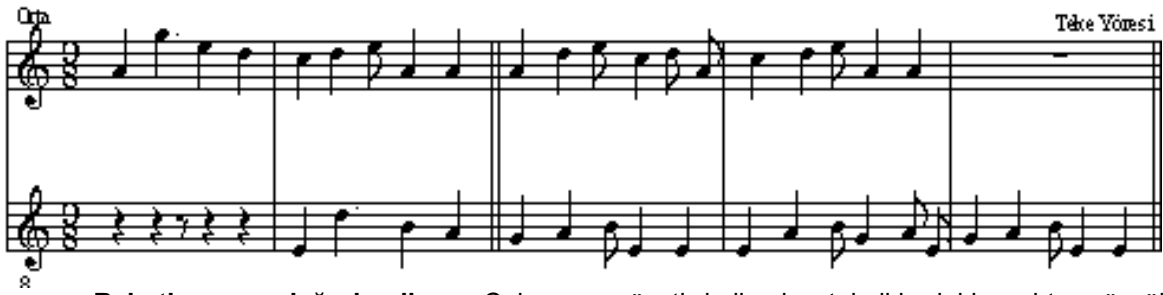
d- Vokal 3 seslilik için Karar sesinde tutan sesle dem deneyiniz.

5- "Çıktım Çamin Dorusuna" Pentatonik Teke Zotlatmasında çoksesli denemeler:

a- 2.ölçüde başlayan kanon yapınız.

b- Yukarı 5 sestem kanon hazırlayınız, bunu oktava taşıyınız:

Çıktım Çamin Dorusuna

Rahatlama ve değerlendirme: Çalışmanın özeti; kullanılan tekniklerdeki anahtar sözcükleri anımsama. Dem tutma, ezgili dem, ezgiye ayna tutma, pentatonik nazlatma, vb.

3.GÜN / İşlik Planı

Isınma: Derlenmiş Nazlatmalar'la ikili iletişim oyunlarından birer örnek.

-El çırpma nazlatmaları / -Çimdik Çimdik nazlatmalar / -Tay Tay nazlatmalar / -Avuç içi nazlatmaları / -Topuklarını vurma nazlatmaları / -Yatarken nazlatmalar / -Yüzüne dokunuşlu nazlatmalar / -Havaya atma nazlatmaları

1- "Ardahan'ın Dağlarında"

-Ezginin tavrına uygun ritim eşliğinde bulunuz; "ta titi titi titi kalıbında 3.vuruş daha kuvvetli çalınmaktadır. (Bu kuvvetli vuruş uzatma bağının hissedilmesine destek vermektedir, çok eğitici muhteşem bir olaydır! Bu buluşun sahibi halktır; o en büyük bilim adamıdır, çünkü o, doğaya en uygun olanı yapar, en estetik olanı bulur, yaptığı işi binlerce yılın süzgecinden geçirerek yapar.)

-Ezgiye ters ayna tutunuz (aşağıda, ek.3).

-5 sestem kanon yapınız (ek.4) Aşağı beş sestem yaptığınızı 8 ses yukarıya, oktava taşıyınız.

EK3 Ters imitasyon (Sarı) B.D.

EK4 5sestenkanon: (Ezginin 1.ve 3. cümlesiyle varyasyon) 8..

-Sonuçları tartışınız

ARA

2- "Leyle Balam Leyle" (bkz.Nazlatmalar 3)

5'li gruplarla çalışma: 10/8 lik Azeri-Kerkük ninnisini inceleyiniz. Çoksesli hale getirebilmek üzere ezginin olanaklarını araştırınız, bulgularınızı deneyiniz, sonuçlarını tüm grupla paylaşınız.

3- "Yayla Çiçeği" türküsüne uygun çok sesli teknikler. (Müzik Nasıl Öğretilir, sh.247)

-Ana ezgide Kanon, Nakaratta kanon, nakaratin bitiş motifiyle ezgili dem, karar sesinde tutan sesle dem, gibi teknikleri deneyiniz. Çoksesli tınılardaki güzelliği fark edeceksiniz.

"Süprügesi yoncadan", "Kıbrıs gelini" gibi A cümlesi pentatonik olan 2 cümleli türkülerle çoksesli denemeler yapınız:

Son Söz:

Her yaş grubunda öğrencilerinizle çalışırken, kulaktan öğreteceğiniz "**Karşıda kayalıklar, suda oynar balıklar**" gibi SOL-Mİ inisi minör ses aralığını kullanan türkülerle çekinmeden çoksesli denemeler yapınız. Çoksesli müziğin temelindeki izlerimizi yakalamaya başladınız bile. Geliştirdiğiniz çoksesli denemelerinizi kitap olarak basmanız size bu türkülerini miras bırakanlara saygınızın gereğidir.

Sultan Kutay diyor ki; "Üretilmeyen kültür yaşamaz, kültürünüzü yaşatmak için üretmeye devam ediniz". Macaristan'da onun adını taşıyan müzik okulunda onun öğrencilerinin öğrencisi oldum, siz şimdi Sultan Kutay'ın 4.kuşak öğrencilerisiniz; sizi kutluyorum.

Şimdi gözlerinizi kapatın, önce göz kapaklarınızı dinlendirin, sonra birlikte çalıştığımız bu işliği düşünün. İyi dileklerinizi hazır olduğunda gözlerinizi açın, bizimle paylaşın. (Düşüncelerinizi bir kağıda not edip verirseniz, basılacak olan seminer kitabında bu düşünceleriniz yer alacaktır.)

Son söz: Dünya yıkılsa bizi türkü söylemek kurtaracak!.. Türkü söylemeye devam ediniz.

Haluk Tarcan'ın şu sözünü paylaşmak isterim; "Nerede Aksak ölçü bulursanız yapışın, Aksak Ölçüler Ön-Türk Kültürüdür".

Sultan Kutay işliğimize katıldığınız için teşekkür eder, gözlerinizden öperim.
Yolunuz açık, ufkunuz geniş olsun!

Mahiye Morgül 2006/ İstanbul

Fırsat buldukça bir araya geldikçe çoksesli deneyiniz...

Örneğin; "Kıbrıs Geline" türküsü üzerinde çalışırken aşağıdaki sırayı izleyiniz;

- Dairede ayakta durarak, grupla 5/8 devinimler yaparken söyleyiniz.
- Dairedeki oyunu düz çizgiye taşıyınız. Bu kez koro önünde dramatize ediniz. (Roller ikiye bölün; roller için sözlerine bakınız).
- Türküdeki her bir taklit ses için bir başka derili çalgı kullanarak, taklit edilen sözcüklerin ritmini çalgıya taşıyınız.
- Kanon için, « al olur bal olur » dedikten sonra kanon başlatmayı deneyiniz.
- "Al olur, bal olur" ezgi motifini devamlı dem tutunuz. "Kıbrıs gelini" ezgi motifini 2.dem yapınız.

KIBRIS Türküsü (5/8)

Al olur bal olur Kıbrıs gelini

Geline söyleyin benim halimi

Davul çalar güm güm güm güm, / Her yanlar çınlar

Aslan gardaşlar / Ne güzel oynar

Şişeler tin tin tin tin... / Herseler gaynar

Kızlar dizilmiş / Gelini tarar

Al olur bal olur Kıbrıs gelini

Geline söyleyin benim halimi

Tüfek atar bum bum bum bum, / Alay yolunda

Güveyi şen gider / Gelin kolunda

Naralar hey hey hey hey, / Sağdıç oyunda

Kim gülmez oynamaz / Böyle düğünde

Al olur bal olur...(bağlantı)

Macaristan Kutay Enstitüsünden Pano Yazıları:

THE VICTORY OF KODALY'S IDEAS!

Kutay'ın Fikirlerinin Zaferi!

"The essence of his educational concept can be expressed with three words: Singing, folksong and movable Do."

"Onun eğitim anlayışı üç sözcükle özetlenebilir: Şarkı söyleme, halk şarkıları ve hareketli Do."

"Culture can not be inherited. Culture means studying; it's difficult to obtain and keep it at a good level but it is easy to lose it."

"Kültür bir miras olamaz. Kültür sürekli üretmeyi gerektirir; onu iyi bir seviyede tutmak ve korumak zordur, fakat onu kaybetmek çok kolaydır."

"Through folk music, one can take a straight road to reach the highest peaks of art music, but from the world of pop music, never."

"Halk müziğinin içinden gelen bir kimse, müzik sanatının doruklarına ulaşmak için doğru bir yolda ilerleyebilir, fakat pop müzik dünyasından gelen bir kimse, asla."

"Nobody is too great to write for the little ones; indeed, he must do his best to be great enough for them."

"Hiç kimse küçük şeyler yazmak için büyük yeteneğe sahip değildir; ancak, kişi kendisi için en iyi olanı yapmalıdır."

"I believed that future of Hungarian youth was more important than my present time."

"İnanıyorum ki Macar gençliğinin geleceği şimdikinden daha önemliydi."

"We have been fighting for music primary schools for several years... It would be a pleasure for us, if our experiences could be promote the realization of the warmly wished brotherhood of mankind."

"Birkaç yıldır ilkokullardaki müzik dersleri için mücadele etmekteyiz. Eğer deneyimlerimiz hararetle/içtenlikle arzuladığımız insanlığın kardeşliğinin gerçekleşmesine/gelişmesine yardımcı olabildiyse, kendimizi mutlu sayacağız..."

.....

Antalya Cem Duruöz Uluslararası Gitar Semineri "ISINMA SAATİ" Programı:

Tarih: 30 Haz- 7 Temmuz 2006

Yer: Akdeniz Üniversitesi

1.Gün:

- Tek ayak üstünde denge, karın kaslarını toparlama
- Avucundaki enerjiyi vücuduna dolaştır
- Avuçlarını sürt, yüz boyun kaslarını ısıt

- Balon şişir, boynunu gevşet
- Avuçlarını, parmaklarını ve parmak uçlarını ısıtma
- Avucunda ayna var, aynayı takip et
- İkili eşlerle ayna
- Dairede isimlerle tanışma; tek sesli, demli, iki sesli ve kanon.
- Oturarak isimlerle tanışma
- “Çu-pu” dil çalıştırma
- Kutay’ın el işaretleriyle doğaçlama iki sesli vokal ısınma
- Seçilen bir isimle doğaçlama iki sesli vokal ısınma
- “Fış fış kayıkçı” nazlatmasıyla iki sesli kanon, 3.ses su sesi.

Kayıkçı Nazlatması'nda Kanon - Kanonik Ritmik Eşlik - Piyanoyla kendi soluna eşlik

2.Gün:

- Tek ayak üstünde karın kaslarını toparlama
- Dairede öndekinin sırtını ısıtma, ikili eşlerle koluna, ellerine masaj
- Kuklamın iplerini kontrol ediyorum; tüm bedeni gevşetme
- Adını tavana el yazısıyla yaz; boynunu uzatarak yumuşatma
- Deve-cüce; uzan-gevşe
- Fasülye tanesi sıırığa sarılıyor
- “O piti piti” sayışmasıyla ritmik çokseslilik ve kaydırmalı kanon
- a- 2 vuruş sonra vokal kanon
- b- El çırparak ritmik kanon ve kaydırmalı kanon (grupla / iki kişiyle)
- c- Kendin kendine ritmik dem eşliği (el çırparak/ritim çalgısıyla)

2 sesliliğe görsel alıştırma:

~ ~				

- “Yayla Çiçeği” türküsüne otantik çokseslilik yaratma:
  - a-Dairede ikili iletişim oyunuyla ısınma, (el çırpma/parmak şıklatma)
  - b-Kanon, dem, ezgili dem, pedal ses, beden çalgısı eşliği kullanma, bağlantının ritim kalıbında kaşıkla eşlik, ana ritimde davulla eşlik, gibi.
  - c-Ezgideki motiflerden vokal varyasyonlar: Solo yaratılan vokali grupla taklit etme.
  - d-Eşleşerek gitarla ikili doğaçlamalar: Ezgi motiflerinden nüanslarla varyasyon yaratma ve varyasyonları gitara taşıma.

3.Gün:

- Sirtüstü, “ayakucundan güneş doğmaya başladı”,
- Oturarak bedenine 5/8 lik dokunuşlarla ezgiyi mırıldanma
- Ayakta, parmak ucunda yükselerek 5/8 ezgiyi mırıldanarak dans (bedeni ve duyguları yumuşatma),

- Çizgide grup önünde solo ve ikili dans (solo özgüveni geliştirme)
- İkili eşlerle sırt sırta ısınma, birlikte çok-kalk
- Duvarda sırt ve bel altı omurlarına masaj
- Avuçları, bilek ve parmakları ısıtma
- Avucumda sinek var, sesini ver.

Vokal Isınma: Dikey grafik üzerinde LA PENTATONİK dizide sıra seslerle 2 sesli kanon. Duyulan LA-RE-SOL akoru, DO-Mİ-LA (dörtlü akor la minöre çözüldü). Sultan Kutay'da, ilk dizi la pentatonik, 2.dizi la minördür; "Süpürgesi yoncadan Eminem" türküsü gibi.

- 5/8 lik pentatonik "Kıbrıs gelini" 3 sesli (müzik ve dans)
- Türküye gitarla/vokal ezgili dem tutma, dem eşlikli 3 sesli söyleme
- Gitarla ikili eşlerle doğaçlama. Kural: Ünison başlanır, sonra biri ezgili dem tutarken diğeri pentatonik (si-fa yoktur, inici ezgi içerisinde geçici olarak FA kullanılabilir) 5/8 lik solo doğaçlama yapar ve ünison yapmaya geçince diğeri gitar soloya başlar, ünison bitirilir.

Eğitsel not: Zihinsel yaratıcılığımızın harekete geçirilmesi için bu gücümüzün de belli tekniklerle ısınmaya ihtiyacı vardır. Çalgımızla doğaçlama yapmanın ön koşulu önce "hımm, papa piya mam mamam" gibi seslerle vokal doğaçlama yapmaktır. Çünkü bu vokallerde farklı ses renkleri oluşacaktır ve amacımız bu renkleri gitara taşımaktır.

- İkili doğaçlamalar dinlenir.

4.Gün:

- Çizgide denge, "aldım aldım yürüyüşü".
- Uzanarak yürüme, parmak ucunda, topukta yan basarak yürüme.
- Bel kaslarını toparlama, sırt baş boyun kaslarını uzatıp gevşetme
- Grupla "Çu çu diye gider demir yolunda", taklit oyunla vokal 2 sesli.
- İkili eşlerle "Annem bana tulumbadan..", yeni oyun yaratma
- Dörtlü eşlerle oyun
- Ana ritimde yayanırken el çırpılarak ritmik taklit (4 vuruşlu)
- Şefi 2 vuruş sonra taklit ederek doğaçlama ritmik kanon
- Dairede "Tik tak.. diye çalıyor", organlarımızla ritmik saat taklitleri
- 7/16 "Kışum kışum kışmana" Rize nazlatmasıyla vokal 3 sesli vokal ısınma
- 9/8 "Çıktım çamın dorusuna" Pentatonik Teke zotlatmasıyla 3 sesli çalışma

Mahiye Morgül
Müzik ve Drama Eğitmeni